

Про затвердження Порядку
технічного супроводження
експлуатації виробів
авіаційної техніки державної
авіації, їх компонентів та
обладнання, за якими
розробник, виробник не
здійснює супроводження
експлуатації та підтримання
льотної придатності

Відповідно до статті 7 Повітряного кодексу України та з метою здійснення нормативно-правового регулювання питань підтримання льотної придатності державних повітряних суден, у частині технічного супроводження експлуатації державних повітряних суден, їх компонентів та обладнання, у разі, коли розробник, виробник не виконує своїх обов'язків із супроводження експлуатації виробів авіаційної техніки, компонентів та обладнання, підтримання їх льотної придатності,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Порядок технічного супроводження експлуатації виробів авіаційної техніки державної авіації, їх компонентів та обладнання, за якими розробник, виробник не здійснює супроводження експлуатації та підтримання льотної придатності, що додається.

2. Визнати таким, що втратив чинність, наказ Міністра оборони України від 20 червня 2011 року № 339 “Про затвердження Порядку технічного супроводження експлуатації військової авіаційної техніки Збройних Сил України, за якою не здійснюється авторський нагляд”, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 13 липня 2011 року за № 863/19601.

3. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

Міністр оборони України

С. Т. ПОЛТОРАК

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства оборони України
№

ПОРЯДОК

технічного супроводження експлуатації виробів авіаційної техніки державної авіації, їх компонентів та обладнання, за якими розробник, виробник не здійснює супроводження експлуатації та підтримання льотної придатності

I. Загальні положення

1.1. Цей Порядок визначає мету, завдання, зміст, функції учасників та механізм організації технічного супроводження експлуатації виробів авіаційної техніки державної авіації, їх компонентів та обладнання (далі – виробів АТ) у разі, коли розробник, виробник не виконує своїх обов’язків із супроводження експлуатації виробів авіаційної техніки, компонентів та обладнання, підтримання їх льотної придатності.

1.2. Терміни, що вживаються в цьому Порядку, мають такі значення:

бюлетень – нормативно-технічний документ, який підготовлений розробником або виробником виробу АТ, а в разі відсутності авторського нагляду – організацією з технічного супроводження експлуатації виробів АТ, й містить перелік і порядок виконання операцій, не передбачених чинною експлуатаційною чи ремонтною документацією, та /або зміни цієї документації;

організація з технічного супроводження експлуатації виробів АТ – суб’єкт господарської діяльності незалежно від форми власності, який схвалено на виконання ремонту та /або розроблення, виготовлення чи модернізації АТ за відповідним класом (рейтингом), що очолює процес технічного супроводження експлуатації виробів АТ, координує дії співвиконавців, які здійснюють технічне супроводження її складових частин, та відповідає за технічне супроводження в цілому (далі – організація з технічного супроводження);

технічне супроводження експлуатації виробів АТ - забезпечення експлуатації виробів АТ, що здійснюється суб'єктами авіаційної діяльності у разі відсутності авторського нагляду й полягає в контролі технічного стану виробу, розробленні та виконанні технічних заходів щодо підтримання його справного чи працездатного стану.

Інші терміни в цьому Порядку вживаються у значеннях, наведених в Повітряному кодексі України та інших нормативно-правових актах з питань діяльності державної авіації.

1.3. Заходи з технічного супроводження експлуатації виробів АТ вживаються розробником та / або виробником АТ, організаціями з технічного супроводження, науково-дослідними установами, іншими організаціями та суб'єктами державної авіації, які за своїм призначенням здійснюють експлуатацію, утримання та зберігання виробів АТ (далі – експлуатуючі організації).

1.4. Мета технічного супроводження експлуатації виробів АТ – забезпечення підтримки на визначеному рівні справності, надійності та ефективності застосування виробів АТ, безпеки польотів, підвищення експлуатаційної та ремонтної технологічності виробів АТ, оперативне усунення виявлених під час експлуатації відмов та пошкоджень виробів АТ, недоліків у конструкції та експлуатаційній документації, а також раціональне витрачання всіх видів ресурсів під час технічного обслуговування, військового ремонту та зберігання виробів АТ.

1.5. Завданнями технічного супроводження експлуатації АТ є:

розроблення та впровадження заходів з удосконалення системи технічної експлуатації АТ;

аналіз стану виробів АТ, вивчення досвіду її експлуатації, визначення можливості продовження (збільшення) встановлених показників виробів АТ, переведення їх на експлуатацію за технічним станом;

запровадження передового досвіду технічної експлуатації виробів АТ у систему її технічного обслуговування, удосконалення діагностичної бази та системи військового ремонту виробів АТ;

виявлення негативних тенденцій у зміні технічного стану виробів АТ, своєчасне реагування на загрозу безпеці польотів та зниження ефективності застосування виробів АТ;

надання експлуатуючим організаціям кваліфікованої допомоги під час вивчення та освоєння ними нових (модернізованих) зразків АТ.

1.6. Змістом технічного супроводження експлуатації АТ є:

виконання робіт та послуг з технічного обслуговування, дослідження технічного стану та діагностування, продовження (збільшення) встановлених

ресурсних показників виробів АТ, переведення їх на експлуатацію за технічним станом, виконання контрольно-технічних оглядів та відновних робіт під час експлуатації виробів АТ за технічним станом, а також військового (поточного) ремонту виробів АТ та інших робіт, на виконання яких авіаційний персонал суб'єктів державної авіації, що безпосередньо здійснює технічну експлуатацію виробів АТ, не отримав повноваження;

надання пропозицій щодо розроблення бюлетенів, розроблення бюлетенів і виконання за ними робіт на výroбах АТ за Правилами, викладеними у додатку до цього Порядку;

виконання відновних й інших робіт за відповідними розпорядчими документами уповноваженого органу з льотної придатності;

здійснення заходів, які забезпечують безпеку польотів та ефективність застосування виробів АТ;

використання експлуатуючими організаціями сучасних засобів діагностування, технічного обслуговування та військового (поточного) ремонту виробів АТ, підготовка авіаційного персоналу, що безпосередньо здійснює технічну експлуатацію виробів АТ;

гарантійне та післягарантійне обслуговування виробів АТ;

аналіз надійності, експлуатаційної та ремонтної технологічності, ефективності застосування виробів АТ.

1.7. Роботи та послуги з технічного супроводження експлуатації виробів АТ (далі – роботи з технічного супроводження експлуатації виробів АТ) виконуються в умовах суб'єктів державної авіації, організацій з технічного супроводження, авіаремонтних підприємств, підприємств (установ), що експлуатують АТ.

Місце виконання робіт з технічного супроводження експлуатації виробів АТ визначається можливістю забезпечення необхідним технологічним оснащенням і персоналом для виконання цих робіт та послуг.

1.8. Фінансування робіт з технічного супроводження експлуатації виробів АТ здійснюється відповідно до чинного законодавства.

II. Учасники робіт з технічного супроводження експлуатації виробів АТ державної авіації та їх функції

2.1. Головним Замовником робіт з технічного супроводження експлуатації виробів АТ є Міністерство оборони України, яке здійснює свої функції через уповноважений структурний підрозділ з питань регулювання діяльності державної авіації України.

Замовниками робіт для цілей цього Порядку, залежно від бюджетних призначень, є центральні органи виконавчої влади, органи військового управління, органи управління авіацією центральних органів виконавчої влади, Національної гвардії України та Збройних Сил України, а також

підпорядковані їм суб'єкти державної авіації, які за своїм призначенням забезпечують експлуатацію, утримання та зберігання виробів АТ (далі – Замовники).

2.2. Виконавцями (співвиконавцями) робіт є організації з технічного супроводження, визначені Замовником (далі – Виконавці).

Замовник здійснює оцінювання науково-технічних та виробничих потужностей підприємств, установ та організацій, які розробляють, виготовляють, ремонтують та модернізують вироби АТ, за результатами якого визначає відповідно до встановлених процедур організацію з технічного супроводження за певним типом АТ.

2.3. Головною організацією з питань технічного супроводження експлуатації виробів АТ є Державний науково-дослідний інститут авіації (далі – Головна організація), який здійснює науково-технічне супроводження цих робіт.

У разі необхідності проведення льотних випробувань під час технічного супроводження експлуатації виробів АТ функції головної організації з питань випробувань виконує Державний науково-дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки.

2.4. Функції учасників робіт з технічного супроводження експлуатації виробів АТ:

2.4.1. Головний Замовник:

здійснює нормативно-правове регулювання діяльності з питань технічного супроводження експлуатації виробів АТ;

встановлює процедуру визначення організацій з технічного супроводження експлуатації виробів АТ;

приймає рішення про продовження (збільшення) встановлених показників або про переведення на експлуатацію за технічним станом виробів АТ визначеного типу;

приймає рішення про розроблення та видання бюлетенів і схвалює бюлетені, що розроблені під час технічного супроводження експлуатації виробів АТ, для використання їх в державній авіації;

видає директиви льотної придатності.

2.4.2. Замовник:

визначає встановленим порядком виконавця (виконавців) робіт з технічного супроводження експлуатації виробів АТ з числа організацій з технічного супроводження;

замовляє, організовує, контролює та приймає роботи з технічного супроводження експлуатації виробів АТ, координує дії учасників робіт;

допускає представників виконавців (співвиконавців) до суб'єктів державної авіації, що експлуатують вироби АТ;

визначає необхідність видання бюлетеня за пропозиціями підприємств авіаційної галузі України;

подає на затвердження рішення про розроблення та видання бюлетенів; вводить у дію бюлетені, що розроблені під час технічного супроводження експлуатації виробів АТ, та забезпечує виконання робіт за ними, приймає рішення про використання демонтованих під час цих робіт виробів АТ;

затверджує звітні матеріали за результатами виконання робіт, видає в межах компетенції нормативно-технічні документи або надає пропозиції для видання директив льотної придатності;

приймає рішення щодо впровадження прикладних результатів робіт у процес експлуатації виробів АТ та видає відповідні розпорядчі документи; оцінює науково-технічний рівень та ефективність робіт.

2.4.3. Виконавці (співвиконавці):

беруть участь у розробленні й погодженні документів, що готуються під час організації та виконання робіт з технічного супроводження експлуатації виробів АТ;

виконують роботи та послуги з технічного супроводження експлуатації виробів АТ;

беруть участь в оцінюванні та прогнозуванні технічного стану виробів АТ, розробляють проекти технічних рішень, інформаційних і методичних документів щодо забезпечення експлуатаційної надійності та ефективності застосування виробів АТ;

досліджують причини відмов виробів АТ;

впроваджують результати прикладних досліджень щодо забезпечення експлуатаційної надійності виробів АТ, безпеки польотів та ефективності застосування виробів АТ;

визначають необхідність виконання цільових оглядів і перевірок, спрямованих на запобігання відмов виробів АТ, надають пропозиції щодо розроблення бюлетенів, спрямованих на покращення тактико-технічних характеристик виробів АТ, підвищення надійності та усунення конструктивних і виробничих недоліків, впровадження імпортозаміщення, змінення експлуатаційної й ремонтної документації;

розробляють бюлетені та виконують за ними роботи;

розробляють пропозиції щодо вдосконалення системи технічної експлуатації виробів АТ і беруть участь у впровадженні перспективних стратегій їх технічного обслуговування;

залучають (за потреби) до робіт співвиконавців, в тому числі від іноземних розробників і виробників АТ на договірних засадах.

2.4.4. Головна організація:

збирає та аналізує інформацію щодо технічного стану, надійності, ефективності бойового застосування (дій за призначенням) виробів АТ та

безпеки польотів, виявляє негативні тенденції та пропонує профілактичні або коригувальні заходи;

розробляє проекти документів, що передбачені для організації робіт з технічного супроводження експлуатації;

визначає основні шляхи та засоби, які забезпечують виконання робіт;

відпрацьовує звіти, проекти розпорядчих документів або надає пропозиції для видання директив льотної придатності;

організовує та виконує науково-технічну експертизу результатів досліджень та робіт.

2.4.5. Експлуатуючі організації:

виконують підготовчі роботи на виробах АТ в межах отриманих повноважень;

перевіряють у представників Виконавців знання змісту, обсягу, технології робіт і заходів безпеки;

надають доступ представникам Виконавців до відомостей, що становлять державну таємницю, відповідно до вимог законодавства в сфері охорони державної таємниці;

розробляють, у разі потреби, звітні матеріали (протоколи, акти тощо) і надають їх до Головної організації.

Командувач Повітряних Сил
Збройних Сил України
генерал-полковник

С. С. ДРОЗДОВ

Додаток
до Порядку технічного
супроводження експлуатації виробів
авіаційної техніки державної авіації,
їх компонентів та обладнання, за
якими розробник, виробник не
здійснює супроводження
експлуатації та підтримання льотної
придатності
(пункт 1.6 розділу I)

ПРАВИЛА

розроблення бюлетенів та виконання робіт за ними на výroбах
авіаційної техніки державної авіації, їх компонентах та обладнанні,
за якими розробник, виробник не здійснює супроводження експлуатації
та підтримання льотної придатності

I. Загальні положення

1.1. Ці Правила визначають порядок розроблення, погодження, затвердження, введення в дію бюлетенів та виконання за ними робіт на výroбах АТ.

1.2. Роботи на výroбах АТ, яка знаходиться в експлуатації (ремонті, на складах), спрямовані на покращення її тактико-технічних характеристик, підвищення надійності та усунення конструктивних та виробничих недоліків, впровадження заходів імпортозаміщення, виконуються за бюлетенями, введеними в дію згідно з цими Правилами.

Введений в дію бюлетень є директивним документом для виконання відповідно до нього робіт на výroбах АТ, виготовлення та постачання необхідного майна.

1.3. Бюлетені на výroби АТ, за якими не здійснюється авторський нагляд, розробляє та видає визначена організація з технічного супроводження за відповідним типом АТ – підприємство-розробник бюлетеня.

1.4. Замовниками робіт для цілей цих Правил є головні інженери авіації центральних органів виконавчої влади, Національної Гвардії та видів Збройних Сил України.

1.5. Наукове та методичне забезпечення розроблення бюлетенів для виробів АТ, за якими не здійснюється авторський нагляд, покладається на Державний науково-дослідний інститут авіації та Державний науково-

дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки відповідно до їх компетенції.

1.6. Порядок фінансування розроблення бюлетенів та виконання робіт за ними здійснюється відповідно до законів України про здійснення публічних закупівель і державне оборонне замовлення.

II. Розроблення бюлетенів

2.1. Підставою для початку робіт з розроблення бюлетеня є Рішення. Проект Рішення відпрацьовується за пропозицією Замовника Державним науково-дослідним інститутом авіації, погоджується визначеними установами, підприємствами та затверджується Головним Замовником.

2.2. Бюлетені розробляються та випускаються з наступними позначеннями:

БА – бюлетені, направлені на усунення конструктивних і виробничих недоліків, що викликали припинення експлуатації виробу;

БД – бюлетені, направлені на усунення конструктивних і виробничих недоліків, що не призводять до припинення експлуатації виробу;

БУ – бюлетені, направлені на удосконалення (поліпшення) конструкції і підвищення надійності виробу;

БЕ – бюлетені, які змінюють експлуатаційну документацію виробу (за винятком керівництв (інструкцій) з льотної експлуатації та інструкцій з розрахунку дальності та тривалості польоту), ресурси, строки служби, терміни зберігання виробів АТ;

БР – бюлетені, які змінюють ремонтну документацію виробу.

2.3. З питань, що визначають зміст модифікацій (доробок) видають окремий бюлетень: БА, БД або БУ.

Якщо заходи, передбачені бюлетенями БА, БД, або БУ, потребують змін тексту відповідної експлуатаційної або ремонтної документації на виріб АТ, то бюлетені БЕ або БР повинні бути розроблені і введені в дію одночасно з бюлетенями БА, БД, або БУ за одним Рішенням, з присвоєнням таким бюлетеням шифрів: БА/БЕ, БА/БР, БД/БЕ, БД/БР, БУ/БЕ, БУ/БР.

2.4. Технологію робіт, що викладають у бюлетенях БА, БД або БУ, розробляють відповідно до умов роботи експлуатуючої організації або авіаремонтного підприємства і попередньо перевіряють на підприємстві-розробнику бюлетеня на виробі АТ з урахуванням наявних модифікацій типу АТ.

У разі відсутності на підприємстві-розробнику бюлетеня виробу АТ, необхідного для відпрацювання технології робіт, Замовник надає підприємству-розробнику бюлетеня відповідний виріб АТ згідно з діючими

нормативно-правовими актами.

2.5. Акт перевірки ефективності модифікації (доброби) виробів АТ, що пропонується, підписується підприємством-розробником бюлетеня та представництвом замовника.

2.6. Допоміжні роботи, пов'язані з виконанням робіт за бюлетенями в експлуатуючій організації (підготовка виробів, демонтаж, монтаж тощо), виконує експлуатуюча організація або підприємство-розробник бюлетеня (за узгодженням), що зазначається у бюлетені.

2.7. Бюлетені БА, БД або БУ повинні містити вступну частину та розділи, які розташовуються в такому порядку:

- вимоги до заходів безпеки під час виконання робіт;
- порядок проведення робіт;
- контроль працездатності виробів (якості робіт, що проводяться);
- трудомісткість робіт, які виконуються;
- комплект складових частин (комплектувальних виробів), пристосувань, інструменту, матеріалів і документації, які необхідні для проведення робіт по бюлетеням;
- вказівки стосовно подальшого використання складових частин або комплектувальних виробів, що знімаються;
- зміни характеристик виробів;
- зміни комплектації запасних частин, інструментів та пристосувань;
- експлуатаційні та ремонтні документи;
- додатки.

У залежності від особливостей виробу АТ та робіт, що на ньому проводяться, окремі розділи дозволяється виключати, а також додавати нові.

2.8. Бюлетені БЕ або БР повинні складатись з:

- титульного аркуша;
- вступної частини;
- переліку номерів сторінок документа, які замінюються;
- змісту змін;
- номерів виробів, на які розповсюджуються зміни;
- додатки у вигляді аркушів сторінок, які замінюються у відповідному документі.

III. Погодження, затвердження та видання бюлетеня

3.1. Організації та підприємства, з якими бюлетень повинен бути погоджений, визначаються під час підготовки Рішення.

Розробник складової частини або комплектувального виробу при розробленні бюлетеня на них повинен погодити бюлетень з організацією з технічного супроводження основного виробу АТ, до складу якого належить ця складова частина або комплектувальний виріб, та проінформувати їх про модифікації (доброби), що виконані.

Бюлетень повинен бути погоджений з представництвом замовника на підприємстві-розробнику бюлетеня, і затверджений керівником цього підприємства.

За вимогою Головного Замовника у разі розроблення протягом року більш ніж десяти бюлетенів на виріб, підприємство-розробник бюлетенів оформлює та видає перелік (збірник) всіх бюлетенів, що видані за рік.

3.2. Технологічність робіт, які передбаченні бюлетенем, повинні бути перевірені на серійних výroбах АТ одночасно з розробленням бюлетеня. Тільки після отримання позитивних результатів підприємство-розробник бюлетеня подає його на погодження та введення в дію.

При цьому результати перевірки оформлюють спільним актом підприємства-розробника бюлетеня та представництвом замовника на ньому. Перевірка здійснюється у підприємства-розробника бюлетеня. В окремих випадках перевірка може бути проведена в експлуатуючій організації, про що зазначається у Рішенні.

3.3. Після погодження підприємство-розробник бюлетеня подає оригінал бюлетеня та копію з необхідними матеріалами (у тому числі зі спільним актом перевірки) Головній організації для проведення науково-технічної експертизи.

3.4. Усі отримані від підприємства-розробника бюлетеня документи та висновок про результати науково-технічної експертизи Головна організація подає Замовнику для введення бюлетеня в дію.

3.5. Замовник вводить у дію бюлетень і подає оригінал та копію бюлетеня Головному Замовнику для схвалення та реєстрації.

Уведенням бюлетеня в дію є його підписання керівником уповноваженого органу з льотної придатності Замовника (головним інженером авіації центрального органу виконавчої влади, Національної Гвардії, виду Збройних Сил України).

3.6. Головний Замовник схвалює бюлетень для використання в державній авіації, реєструє його, надає розрахунок розсилки та повертає оригінал бюлетеня підприємству-розробнику бюлетеня для зберігання та розмноження. Копія бюлетеня зберігається у Головного Замовника.

Після цього бюлетень може застосовуватись іншими Замовниками у межах державної авіації України.

IV. Нумерація бюлетенів

4.1. Підприємство-розробник бюлетеня проставляє на титульному аркуші у правому нижньому куті номер бюлетеня у форматі АААААААААА-Б-В-ГГГ-ДД, не заповнюючи при цьому четверту групу цифр (ГГГ).

4.2. Номер бюлетеня повинен складатися з таких даних:

перша група цифр (АААААААААА), що складається з дев'яти цифр і літер – умовний індекс основного виробу (комплектувальних виробів), який визначений в коді предмета постачання за Військовим класифікатором озброєння, військової техніки та майна Міністерства оборони України;

друга група (Б), що складається з однієї цифри – остання цифра року введення бюлетеня в дію;

третя група (В), що складається з однієї цифри – основний виріб або вид його обладнання, в склад якого входить виріб, на якому виконується доробка на основному виробі авіаційної техніки;

четверта група (ГГГ), що складається з трьох цифр – порядковий номер бюлетеня, який надається Головним Замовником при його реєстрації;

п'ята група (ДД), що складається з двох цифр – шифр бюлетеня.

Цифра у третій групі позначає нижченаведене:

0 – роботу за бюлетенем виконують на основному виробі (літак, вертоліт, двигун, допоміжна силова установка, головний редуктор, повітряний гвинт);

1 – комплектувальний виріб входить до складу системи озброєння;

2 – комплектувальний виріб входить до складу авіаційного обладнання;

3 – комплектувальний виріб входить до складу радіоелектронного обладнання.

Цифри у п'ятій групі позначають нижченаведене:

01 – бюлетень шифру БА;

02 – бюлетень шифру БД;

03 – бюлетень шифру БУ;

04 – бюлетень шифру БЕ;

05 – бюлетень шифру БР.

У разі використання змішаного шифру, застосовується і змішаний код. Наприклад, бюлетень шифру БА/БЕ буде мати п'яту групу цифр 14.

V. Зберігання та розсилка бюлетенів

5.1. Оригінал бюлетеня зберігається на підприємстві-розробнику бюлетеня до зняття типу АТ з експлуатації.

5.2. Підприємство-розробник бюлетеня розсилає необхідну кількість

облікованих копій згідно з розрахунком розсилки.

VI. Порядок виконання робіт

6.1. Виконання робіт за бюлетенями здійснюється на підставі договорів або державних контрактів відповідно до законів України про здійснення державних закупівель і державне оборонне замовлення.

6.2. Строки виконання робіт та вироби АТ, на яких виконуються роботи, встановлюються Замовником.

6.3. Підприємство-розробник бюлетеня, відповідальне за проведення робіт, комплектує бригади-виконавці із своїх представників, при необхідності залучає підприємства-співвиконавці, якщо інше не викладено в бюлетені. В окремих випадках при проведенні та контролі найбільш складних робіт до бригади-виконавця в експлуатуючій частині можуть бути включені представники відділу технічного контролю (служби якості). Керівник бригади-виконавця призначається наказом по підприємству-розробнику бюлетеня за узгодженням з визначеним представництвом замовника.

6.4. Керівнику бригади-виконавця повинне бути видане підписане керівником підприємства-розробника бюлетеня і представництвом замовника доручення на право виконання робіт в експлуатуючій організації.

VII. Контроль якості та облік робіт, що виконуються

7.1. Контроль якості робіт, що виконуються, здійснюють: уповноважена особа експлуатуючої організації, керівник бригади-виконавця – при проведенні робіт в експлуатуючій організації; відділ технічного контролю (служба якості) та представництво замовника – при проведенні робіт на підприємстві-розробнику бюлетеня.

Після виконання повного обсягу робіт, передбачених в бюлетені, робиться запис у формулярі (паспорті) про виконання бюлетеня та видається сертифікат передачі до експлуатації повітряного судна (сертифікат дозволеної передачі Форма 1 EMAR (EMAR Form 1)).

Записи у формулярі (паспорті) завіряються підписами керівника бригади-виконавця та уповноваженої особи експлуатуючої організації.

Сертифікат підписує (видає) персонал, який засвідчує виконання робіт за бюлетенем. Оригінал сертифіката передається експлуатуючій організації.

7.2. Облік виконаних бюлетенів, ведуть експлуатуючі організації, підприємства-розробники бюлетенів та представництва замовника при підприємствах-розробниках бюлетенів.